

Ігор Пасічник

Національний університет «Острозька академія» в контексті новітньої освітянської концепції В'ячеслава Брюховецького

На початку 90-х років ХХ століття склалася суспільно-політична ситуація, зорієнтуватися у викликах якої було надзвичайно складно. Дестабілізація всієї державної системи, чи, швидше, її тотальна руйнація, вимагала миттєвої реакції інтелектуального прошарку суспільства щодо трансформації та адаптації державних інститутів до нових соціально-економічних умов. На жаль, від української інтелігенції, сформованої на засадах марксизму-ленінізму за цілковитого ігнорування національних цінностей, відповідної реакції суспільство так і не дочекалося. Більшість сфер суспільного життя було залишено напризволяще та відпущено у відкрите плавання. Серед них опинились і вітчизняні освіта й наука.

Проте, як і будь-який неконтрольований рух, цілком законно мірна деградація української освіти зіткнулася з опором, очоленим представником мислячої частини суспільства В'ячеславом Брюховецьким. Він чітко усвідомлював необхідність національного підґрунтя освітянського процесу, введення нових, подекуди незвичних для пострадянського суспільства важелів управління як освітніми закладами зокрема, так і освітнім процесом загалом. Таким чином відродження Києво-Могилянської академії стало обґрунтованим кроком В'ячеслава Брюховецького на шляху не лише відновлення національних цінностей, а й порятунку української освіти. Ставши ректором НаУКМА, В'ячеслав Брюховецький фактично започаткував новітню освітянську концепцію в Україні, що ґрунтувалася на чотирьох концептуальних

напрямах світового досвіду в освітньому процесі. У відродженому університеті було вдало поєднано найкращі елементи досить різних традицій університетської освіти: кращі здобутки британської освітньої системи, принципи американської вищої школи, засади «дослідницького університету» В. Гумбольдта та, безперечно, найкращий досвід української національної освіти.

У відродженій Києво-Могилянській академії система здобуття студентом певного кваліфікаційного рівня фактично відповідає класичній європейській, зокрема британській, традиції. Після закінчення першого циклу навчання студент отримує базовий академічний ступінь – бакалавр, а далі може продовжити навчання до отримання ступеня магістра. Таку систему «бакалавр – магістр» на сьогодні лише впроваджують в українських університетах з огляду на адаптацію до Болонського процесу, натомість у Києво-Могилянській академії вона діє вже понад десять років. Розбудова освітнього процесу в Академії за європейськими стандартами стала запорукою визнання диплома цього університету на європейському освітньому ринку та можливості продовження науково-практичної роботи його випускників у найкращих освітніх закладах Європи. Таке далекоглядне (на час відновлення Києво-Могилянської академії) нововведення не тільки спростило подальше працевлаштування її випускників, а й на сьогодні стало взірцем для тих університетів, які лише вивчають та поступово впроваджують такий досвід у навчальний процес.

Свобода навчання – основна ідея «дослідницького університету» В. Гумбольдта – вдало втілюється в Національному університеті «Києво-Могилянська академія». За ідеєю Гумбольдта, студент сам має обирати викладача та курс, який він вважає за потрібне прослухати. Така система породжує почуття відповідальності у студента, робить його не стороннім спостерігачем, а частиною навчального та науково-дослідницького процесу в університеті. Викладача ж це стимулює до постійного творчого пошуку та вдосконалення. «Гумбольдтівський університет» покликаний сформуванню зв'язок між студентом та викладачем, зробити їх партнерами в процесі наукової творчості.

У Києво-Могилянській академії студенти мають право самостійно складати навчальні план та графік. Такий підхід є логічним кроком на шляху формування внутрішньої свободи студента – основної тези В'ячеслава Брюховецького в навчально-виховному процесі. Тож утілення гумбольдтівських ідей в

українському університеті є підтвердженням готовності національної вищої школи до адаптації до європейської освітньої системи, проте лише за умови поступового та обґрунтованого впровадження, яскравим прикладом якого є науково-дослідницький та навчально-виховний процес Могилянки.

Під час формування повноцінної освітнянської системи в Києво-Могилянській академії цілком доцільно та закономірно було враховано основні елементи виховання студента в американській вищій школі, засадничими принципами якої є лібералізм у стосунках «викладач – студент», розгалужена система студентського самоврядування, підтримка студентської ініціативи тощо. «Студентська демократія» та індивідуальний підхід до кожного студента у виховному процесі покликані сформувати відповідальність та самостійність у характері молодого людини, відчуття причетності до суспільних процесів, привчити її до свідомого вибору.

Безперечно, при відродженні одного з перших українських вищих навчальних закладів не було забуто класичний досвід національної освіти – від системи Острозької академії XVII ст. до системи радянської вищої школи. Адже, враховуючи зарубіжні тенденції, надзвичайно важливо зберегти національні традиції для виховання не просто висококваліфікованого фахівця, а спеціаліста, готового віддати знання на благо власної держави. За словами самого В'ячеслава Брюховецького, «Києво-Могилянська академія – це виразно український університет». У ньому зберігаються традиції, відроджені з часів Острозької та Києво-Могилянської академії, що є суттєвим, якщо враховувати стерту історичну пам'ять українського народу. Надзвичайно важливим для столичного університету, що об'єднує представників усіх без винятку регіонів України, є дотримання україномовності.

Отже, в 90-х роках XX століття В'ячеслав Брюховецький створив прогресивний університет, ядром якого стала україноцентричність як своєрідна ідеологія вищої школи. Така позиція ректора, що на той час могла комусь видатися занадто сміливою, сьогодні стала передовою та уособлює найкращу ідею української освіти часів незалежності.

Освітнянська концепція В'ячеслава Брюховецького в подальшому стала підґрунтям для формування освітнього процесу у відродженій Острозькій академії – наступниці Острозької слов'яно-греко-латинської академії. Цікавими, на наш погляд,

є спогади колишнього міського голови Острога п. Миколи Грищука щодо Указу Президента України про відродження Острозької академії. Першим державотворцем, який проникся ідеєю відродження Острозької академії, був віце-прем'єр академік Микола Жулинський. Проте самої згоди Жулинського працювати у напрямі відродження цього закладу було недостатньо. Потрібно було підготувати відповідні обґрунтування, проекти Указу Президента України та постанови Кабінету Міністрів України, і все це погодити у владних вертикалях, починаючи від районної адміністрації і закінчуючи більшістю міністерств України за підписом першої особи. Цьому передували консультації з провідними вченими України, міністром освіти П. М. Таланчуком, міністром культури І. М. Дзюбою, директором Інституту українознавства Я. Д. Ісаєвичем. Особливо плідною була зустріч із ректором Університету «Києво-Могилянська академія» В'ячеславом Брюховецьким, який на прохання Миколи Жулинського погодився взяти під свою опіку Острозький навчальний заклад. Таким чином відкривався шлях до вирішення низки проблем, які без цього неможливо було б подолати. Йдеться про те, що ніхто посеред навчального року не вносив би до Державного бюджету України рядок про фінансування закладу. Крім того, зважаючи на підпорядкування УКМА Кабінету Міністрів України і його фінансування через цей державний орган, до створення навчального закладу в Острозі практично не мали претензій у Міністерстві освіти України, а саму ідею позитивно сприйняли в апараті Президента України та низці провідних міністерств. 18 січня 1994 року на розгляд сесії Острозької міської ради було винесено питання «Про відновлення славнозвісної Острозької академії».

Отже, після понад 350-річної перерви Острозька академія вдруге народилася. Зусилля ентузіастів, зокрема Острозького науково-краєзнавчого товариства «Спадщина» імені князів Острозьких на чолі з його головою Петром Андруховим, громадськості, народних депутатів, Рівненської обласної та Острозької міської адміністрацій увінчалися довгоочікуваним успіхом. 12 квітня 1994 року опубліковано Указ Президента України Леоніда Кравчука про утворення Острозького колегіуму. Невдовзі Указом Президента України Леоніда Кучми від 5 червня 1996 року цей вищий навчальний заклад було перейменовано на Острозьку академію. Таким чином відновлено історичну справедливість – перший у Східній Європі вищий навчальний заклад повернув собі споконвічну назву.

Історична доля навіки поєднала Острозьку та Києво-Могилянську академії, адже в XVI ст. Острозька стояла біля джерел створення Києво-Могилянської академії, а в XX ст. Могилянська сприяла відновленню Острозької академії. Обидва заклади тісно переплелись в єдиній великій та благородній місії, назавжди яскравою сторінкою увійшли в історію ренесансу української нації, були твердинями національної ідеї, царинами духовності, просвітництва й науки. Тут виборювалась українська освіта, обстоювались честь і гідність великого народу.

Феномен Києво-Могилянської та Острозької академій не можна обмежити лише фізичними часовими рамками, вони втілюють у собі минуле, сучасність та майбутнє нашої держави, вони стали одними з найяскравіших символів відродження нації, на їхньому прикладі можна продемонструвати складну, але невинну динаміку нашого суспільства загалом та вищої освіти зокрема. І хоча сучасна Острозька академія – навчальний заклад, що відокремлений як юридична особа, однак фактично розглядається нами як єдиний академічний науково-дидактичний комплекс із Національним університетом «Києво-Могилянська академія».

В'ячеслава Брюховецького цілком справедливо називають піонером багатьох новацій у царині вищої освіти. Сьогодні, коли входження України до Болонського процесу збуджує в суспільстві гарячі дискусії, мені дуже імponує позиція В'ячеслава Степановича з цього приводу. Всі принципи болонської системи навчання, які нині є для багатьох незрозумілими, в Києво-Могилянській академії було запроваджено ще з 1992 року. І майже вся система новітнього навчання, започаткована В'ячеславом Брюховецьким у Києво-Могилянській академії, втілена за його безпосередньої участі та успішно використовується й в Острозькій академії. І тому для нас Болонський процес – це не проста формалізація якихось принципів чи набуття схожості з освітніми системами інших країн. Вся організація навчального процесу в Києво-Могилянській та Острозькій академіях спрямована перш за все на підвищення якості навчальної та наукової роботи, формування фахівця, який вільно володіє декількома іноземними мовами, а також сучасними інформаційними технологіями. У контексті останнього не можу не згадати про унікальні мегапроекти EmeReCu та Intercollegia, які сьогодні спільно реалізовує низка університетів із Німеччини, Великобританії, Польщі та України.

Результатом такої співпраці стане створення потужних регіональних інформаційних медіа-центрів.

Безперечно, центральною ланкою в освітянській концепції В'ячеслава Брюховецького вважаю його погляд на те, в якому напрямі ми прагнемо виховувати особистість нашого студента, майбутнього фахівця – випускника. Глибокі знання і професіоналізм стали не єдиною ознакою випускників Києво-Могилянської та Острозької академій. Виховання високоморальних, патріотично налаштованих особистостей, громадян своєї держави, здатних повноцінно жити, вільно орієнтуватися у реаліях та імперативах сучасного світу, постійно самовдосконалюватися, активно реагувати на зміни – це цінності, які лежать в основі організації навчально-виховного процесу в наших університетах.

Завершуючи цей далеко не повний нарис, я з глибоким хвилюванням усвідомляю, що це не зовсім та посвята, на яку заслуговує ця унікальна людина – В'ячеслав Брюховецький, учений, що з любов'ю і трепетом плекає українську новітню освіту, спонукаючи довготривале нове світобачення. Творення В'ячеслава Брюховецького на освітянській ниві – безсумнівна класика. У ній є витонченість і об'ємність, чутливість сприймання і глибина розуміння, педантичність і філігранна ємність формулювань. Вдячний долі, що саме мені випала висока честь не просто працювати з цією непересічною людиною, а разом відновлювати святиню нашого народу – Острозьку академію. Зараз навіть важко уявити, чи зміг би я щось зробити без нашого метра, українського Сократа (як з любов'ю називають В'ячеслава Брюховецького в Острозькій академії), без цієї благородної, мудрої, вищою мірою інтелігентної людини. В'ячеслав Брюховецький є почесним громадянином Острога і в новітню історію нашого міста увійшов не тільки як прославлений Президент НаУКМА, а, насамперед, як один із перших ініціаторів відродження Острозької академії. Саме його підтримка, листи, ставлення та авторитет відіграли вирішальну роль у відновленні цього закладу.

Зроблено надзвичайно багато. А попереду нові ініціативи, наукові монографії, статті, аспіранти, лекції, конференції, нові освітянські проекти В'ячеслава Брюховецького... І, мабуть, набагато більше справ, ніж у минулому. До подальших нових вершин нехай і надалі надихають В'ячеслава Брюховецького наше місто Острог, наша славетна Острозька академія, його численні друзі, і така мила його серцю незрівнянна й неповторна, омріяна і відроджена Києво-Могилянська академія.